

MUSEU D'ARQUEOLOGIA DE CATALUNYA I MUSEO DEL JADE DE COSTA RICA

XAMANS I ESPERITS

TRESORS DEL MUSEO DEL JADE DE COSTA RICA

DEL 29 DE MARÇ AL 01 DE JULIOL DE 2018

CATÁLOGO DE PIEZAS SELECCIONADAS

XAMANES I ESPÍRITS

TRESORS DEL MUSEO DEL JADE DE COSTA RICA

DEL 29 DE MARÇ AL 01 DE JULIOL DE 2018

CHAMANES y ESPÍRITUS Tesoros del Museo del Jade de Costa Rica.

Del 29 de marzo al 01 de julio 2018.

CRÈDITS

Xamans i esperits. Tresors del Museu del Jade de Costa Rica
Museu d'Arqueologia de Catalunya

MUSEO DEL JADE Y DE LA CULTURA PRECOLOMBINA DE COSTA RICA

DIRECTORA

Laura Rodríguez Rodríguez.

ARQUEÓLOGA I COMISSÀRIA DE L'EXPOSICIÓ

Virginia Novoa Espinoza.

ADMINISTRACIÓ FINANCIERA

Christopher Rojas Rojas.

MUSEOGRAFIA

Liz Rojas Rodríguez.

EDUCACIÓ

Luis Gómez Cascante i Carolina Castillo Abdalla.

SUBDIRECCIÓ DE MARQUETING

Instituto Nacional de Seguros (INS)

DISSENY GRÀFIC

Ogilvy & Mather Costa Rica.

FOTOGRAFIES:

Carlos Alarcón i Jorge Fonseca.

TRADUCCIÓ AL CATALÀ:

Carles Comas i Carme Rovira Hortalà.

Col·lecció del Patrimonio Nacional Arqueológico en custòdia al Museo del Jade y de la Cultura Precolombina, INS, Costa Rica.

ÍNDICE

Presentació / Presentación	5
Peces seleccionades / Piezas selectas	6
La ocupació humana del paisatge / La ocupación humana del paisaje	7
L'espai social i cultural / El espacio social y cultural	8
Representacions d'animals / Representaciones de animales	12
Els artesans del jade / Los artesanos del jade	25
Rutes d'intercanvi / Rutas de intercambio	27
Líders espirituals / Líderes espirituales	33
Implementacions rituals / Implementos rituales	38
Vestimenta ceremonial / Atuendos ceremoniales	43
Representacions mítiques / Representaciones míticas	49
Transformació xamànica / Transformación chamánica	53
Rituals de fertilitat /Ritos de fertilidad	58
Espirits protectors / Espíritus protectores	60
Culte als caps-trofeu / Culto a la cabeza trofeo	62
Els penjolls alats / Los colgantes alados	64
Agraïments	68

PRESENTACIÓ

El Museo del Jade y de la Cultura Precolombina pertany a una institució governamental de Costa Rica coneguda amb el nom d'Instituto Nacional de Seguros.

Durant els anys setanta, el govern de Costa Rica, a fi d'assegurar la salvaguarda del seu patrimoni, va permetre que institucions com aquesta poguessin custodiar part del patrimoni cultural.

Gràcies a això, avui podem presentar de manera col·laborativa l'exposició Xamans i Esperits, Tresors del Museo del Jade al Museu d'Arqueologia de Catalunya.

Aquest tipus de projectes culturals ens permeten trencar fronteres, obrir el coneixement i portar a un altre continent la història del nostre país, contada a través d'un patrimoni precolombí i etnogràfic amb què podem narrar com van ser aquells canvis socials i culturals que van succeir-se a les societats passades i referir-nos a una memòria ancestral que dóna identitat i serveix de marc a la pluriculturalitat, una característica latent en els habitants de la Costa Rica d'avui en dia.

Els objectes que conformen aquesta exposició formen part d'una de les millors col·leccions culturals que es custodien, exhibeixen i protegeixen en el nostre país.

Esperem que aquests tesoros precolombins puguin explicar-los com és el nostre estil de vida, el nostre arrelament a la nostra cultura i la nostra manera de veure i viure la vida.

MSc. Laura Rodríguez Rodríguez

Directora Museo del Jade y de la Cultura Precolombina

2018

PRESENTACIÓN

El museo del jade y de la cultura precolombina pertenece a una institución gubernamental en costa rica conocida como instituto nacional de seguros.

En los años setenta, el gobierno de costa rica, en procura de la salvaguarda de su patrimonio, permitió que instituciones como esta pudiesen custodiar parte del acervo cultural.

Gracias a esta visión es que hoy podemos presentar de manera colaborativa la exposición chamanes y espíritus. Tesoros del museo del jade en el museu d'arqueología de catalunya.

Este tipo de proyectos culturales permiten romper fronteras, abrir el conocimiento y traer a otro continente la historia de nuestro país contada a través de un patrimonio precolombino y etnográfico con el que podemos narrar cómo fueron esos cambios sociales y culturales que sucedieron en las sociedades del pasado y referirnos a una memoria ancestral que da identidad y sirve de marco a la pluriculturalidad, que es una característica latente en los habitantes de la costa rica de hoy.

Los objetos que conforman esta exposición son parte de una de las mejores colecciones culturales que se custodian, exhiben y protegen en nuestro país.

Esperamos que estos tesoros precolombinos les puedan explicar cómo es nuestro estilo de vida, nuestro arraigo nuestra cultura y nuestro modo de ver y vivir la vida.

MSc. Laura Rodríguez Rodríguez

Directora Museo del Jade y de la Cultura Precolombina

2018

PECES SELECCIONADES

En aquesta guia trobarà una selecció d'objectes d'ús quotidià i ceremonial provinents de la col·lecció arqueològica del Museo del Jade y de la Cultura Precolombina exposats al Museu d'Arqueologia de Catalunya que mostren els processos històrics, socials, tecnològics i les creences de les societats precolombines que varen ocupar el territori de l'actual Costa Rica.

L'àrea geogràfica i la diversitat d'ecosistemes tropicals on aquests grups humans van desenvolupar-se afavoriren la creació de mitos sobre l'origen de les persones, els animals o els xamans que feien de mediadors entre el poble i el món espiritual.

Per tal de contextualitzar es presenta al lector una breu descripció de cada objecte, la regió arqueològica d'on prové, així com també el període temporal en el què s'ubica, les seves dimensions i el número amb el qual està registrat al Museo del Jade. Espero que sigui un bon referent per a la seva consulta.

**Arqueòloga Virginia Novoa Espinoza
Comissària de l'exposició
Museo del Jade y de la Cultura Precolombina**

PIEZAS SELECTAS

En esta guía encontrará una selección de objetos de uso cotidiano y ceremonial provenientes de la colección arqueológica del Museo del Jade y de la Cultura Precolombina expuestos en el Museo d'Arqueología de Catalunya que ponen de manifiesto los procesos históricos, sociales, tecnológicos y las creencias de las sociedades precolombinas que ocuparon el territorio de la actual Costa Rica.

El área geográfica y la diversidad de ecosistemas tropicales donde estos grupos humanos se desarrollaron favorecieron la creación de mitos sobre el origen de las personas, los animales o los chamanes, quienes debían mediar entre el pueblo y el mundo espiritual.

Para contextualizar al lector se presenta una breve descripción de cada objeto, la región arqueológica de la que proviene, así como el periodo temporal en el que se ubica, las dimensiones y el número con el cual se tiene registrado en el Museo del Jade. Espero que sea un buen referente para su consulta.

**Arqueóloga Virginia Novoa Espinoza
Comisaría de la exposición
Museo del Jade y de la Cultura Precolombina**

LA OCUPACIÓ HUMANA DEL PAISATGE.

La diversitat cultural de Costa Rica present en els boscos tropicals, manglars, rius i costes, va servir de base per l'assentament i posterior desenvolupament social i econòmic dels diferents grups ètnics que la van poblar durant l'època precolombina.

LA OCUPACIÓN HUMANA DEL PAISAJE

La diversidad natural de Costa Rica presente en sus bosques tropicales, manglares, ríos y costas, sirvió de base para el asentamiento y posterior desarrollo social y económico de los diferentes grupos étnicos que la poblaron durante la época precolombina.

L'ESPAI SOCIAL I CULTURAL

Tot considerant els estudis genètics i lingüístics, Costa Rica forma part de l'Àrea Intermèdia que es localitza entre les àrees culturals de Mesomèrica i Sud-Amèrica, amb les quals van establir-se rutes d'intercanvi de matèries primeres i de coneixements tecnològics.

EL ESPACIO SOCIAL Y CULTURAL

Considerando los estudios genéticos y lingüísticos, Costa Rica forma parte del Área Intermedia que se localiza entre las áreas culturales de Mesoamérica y Suramérica, con las cuales se establecieron rutas de intercambio de materias primas y conocimientos tecnológicos.

Les representacions de flora a les societats precolombines de Costa Rica es limiten, principalment, als fruits inclosos a la dieta com ara carabasses i cacau.

Las representaciones de flora en las sociedades precolombinas de Costa Rica se limitan, principalmente, a frutos utilizados en la dieta como calabazas y cacao.

1

VAS CERÀMIC AMB FORMA D'AYOTE

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN GUANACASTE
PERÍODE 800-300 AC

VASIJA CERÁMICA CON FORMA DE AYOTE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN GUANACASTE
PERÍODO 500 D.C - 800 D.C.

21,3X16,3 CM.
MJ-INS 5030

2

VAS CERÀMIC AMB FORMA D'AYOTE O CARABASSA

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODE 800-300 A.C.

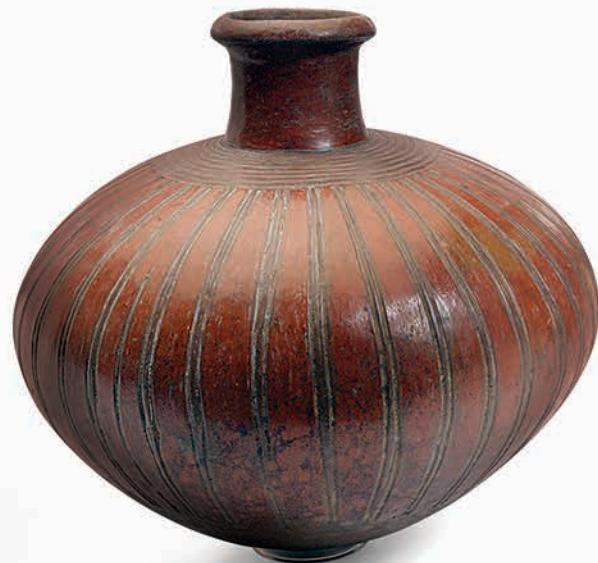
VASIJA CERÁMICA CON FORMA DE AYOTE O CALABAZA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 800-300 A.C.

33, 7 X 30,7 CM
MJ-INS 3864

1

2

REPRESENTACIONS D'ANIMALS

Els artesans elaboraven objectes amb argila, pedra, jade i or, entre d'altres materials, per a diferents usos quotidiàs o ceremonials. En ells representaven motius propis del seu univers religiós en tant que símbols sagrats com ara animals que caçaven o domesticaven (aus, mamífers, rèptils, peixos i amfibis).

REPRESENTACIONES DE ANIMALES

Los artesanos elaboraban objetos con arcilla, piedra, jade y oro, entre otros materiales, para diferentes usos cotidianos o ceremoniales; en ellos representaban motivos propios de su universo religioso a manera de símbolos sagrados tales como animales que cazaban o domesticaban (aves, mamíferos, reptiles, peces y anfibios).

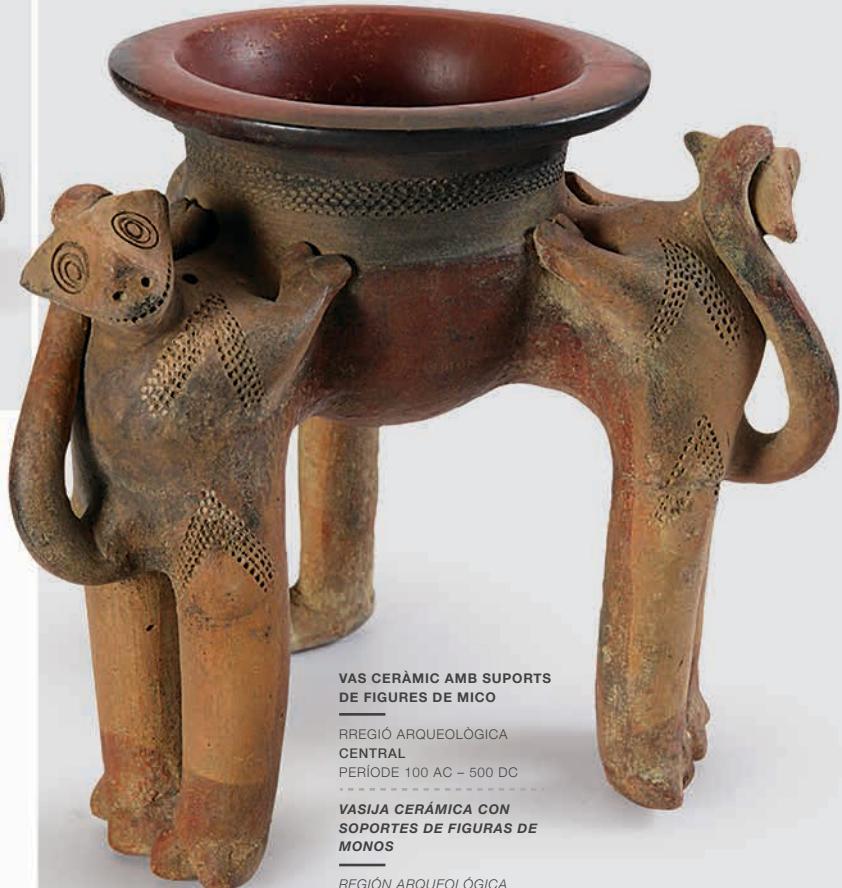
VAS CERÀMIC SOBRE EL
LLOM D'UN TAPIR

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODE 800 DC – 1350 DC

VASJA CERÀMICA SOBRE
LOMO DE DANTA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 800 D.C - 1350 D.C.

11,5 X18,8 CM
MJ-INS 5040

VAS CERÀMIC AMB SUPORTS
DE FIGURES DE MICO

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 100 AC – 500 DC

VASJA CERÀMICA CON
SOPORTES DE FIGURAS DE
MONOS

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 100 A.C - 500 D.C.

21,5 X 23,2 CM.
MJ-INS 2607

VAS CERÀMIC POLICROM AMB
FIGURA DE FELÍ

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya

PERÍODE 1000 D.C - 1350 D.C

VASJA CERÀMICA POLÍCROMA
CON FIGURA DE FELINO

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya

PERÍODE 1000 D.C - 1350 D.C.

24,8 X 32,5 CM.
MJ-INS 4039

**FIGURA DE JADE AMB
REPRESENTACIÓ D'AU**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODE 500 D.C - 800 D.C.

**FIGURA DE JADE CON
REPRESENTACIÓN DE AVE**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 500 D.C - 800 D.C.

3 X 7,1 CM.
MJ-INS 4502

**PENJOLL DE JADE AMB
REPRESENTACIÓ D'ÒLIBA**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 500 AC – 800 DC

**COLGANTE DE JADE CON
REPRESENTACIÓN DE LECHUZA**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 500 A.C. - 800 D.C.

4,1 X 8,4 CM.
MJ-INS 6186

PENJOLL DE JADE AMB UNA
REPRESENTACIÓ TALLADA D'UNA AU

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLGANTE DE JADE CON
TALLA DE AVE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C. - 800 D.C.

4,5 X 14,5 CM.
MJ-INS 6636

**FIGURA DE JADE AMB
REPRESENTACIÓ D'UN CRANC**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 500 AC – 800 DC

**FIGURA DE JADE CON
REPRESENTACIÓN DE CANGREJO**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 500 A.C - 800 D.C.

2,5 X 8,3 CM.
MJ-INS 5925

**REPRESENTACIÓ CERÀMICA
D'UN COCODRIL**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 1 - 500 DC

**REPRESENTACIÓN CERÁMICA
DE COCODRILLO**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 1 - 500 D.C.

30 X12 CM.
MJ-INS 2875

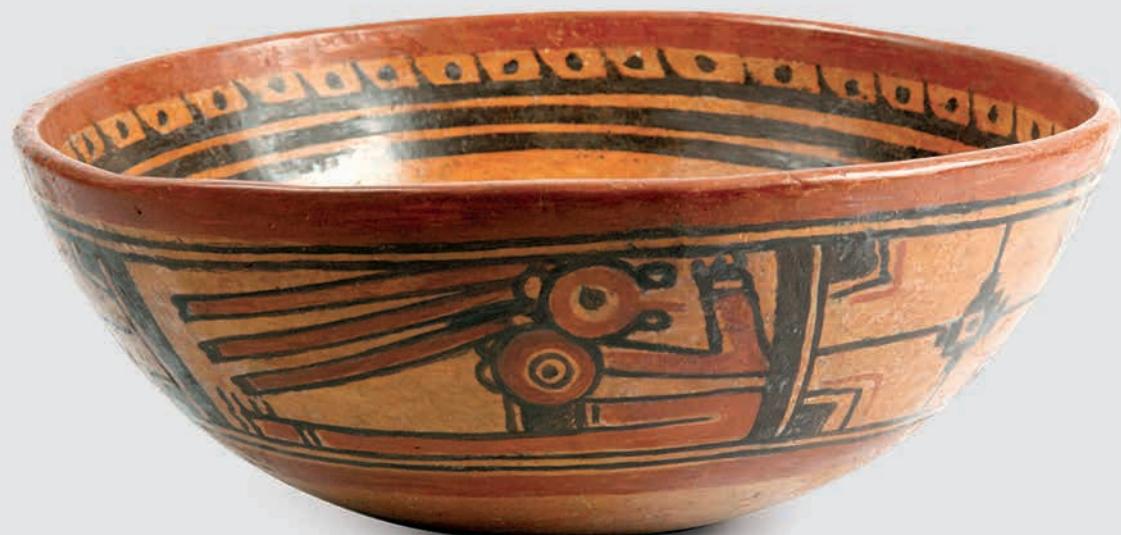
BOL CERÀMICA POLÍCROMA

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODE 1 - 500 DC

TAZÓN CERÁMICO POLÍCROMO

REGION ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 1 - 500 D.C.

27,2 X11,4 CM.
MJ-INS 3636

MOLÍ DE PEDRA AMB UNA
AU TALLADA

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya

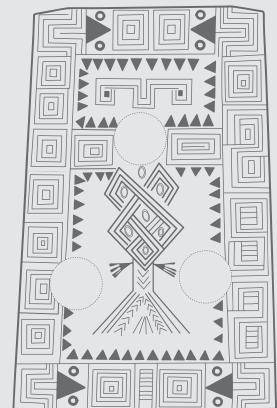
PERÍODE 800 DC – 1000 DC

METATE DE ROCA CON
TALLA DE AVE

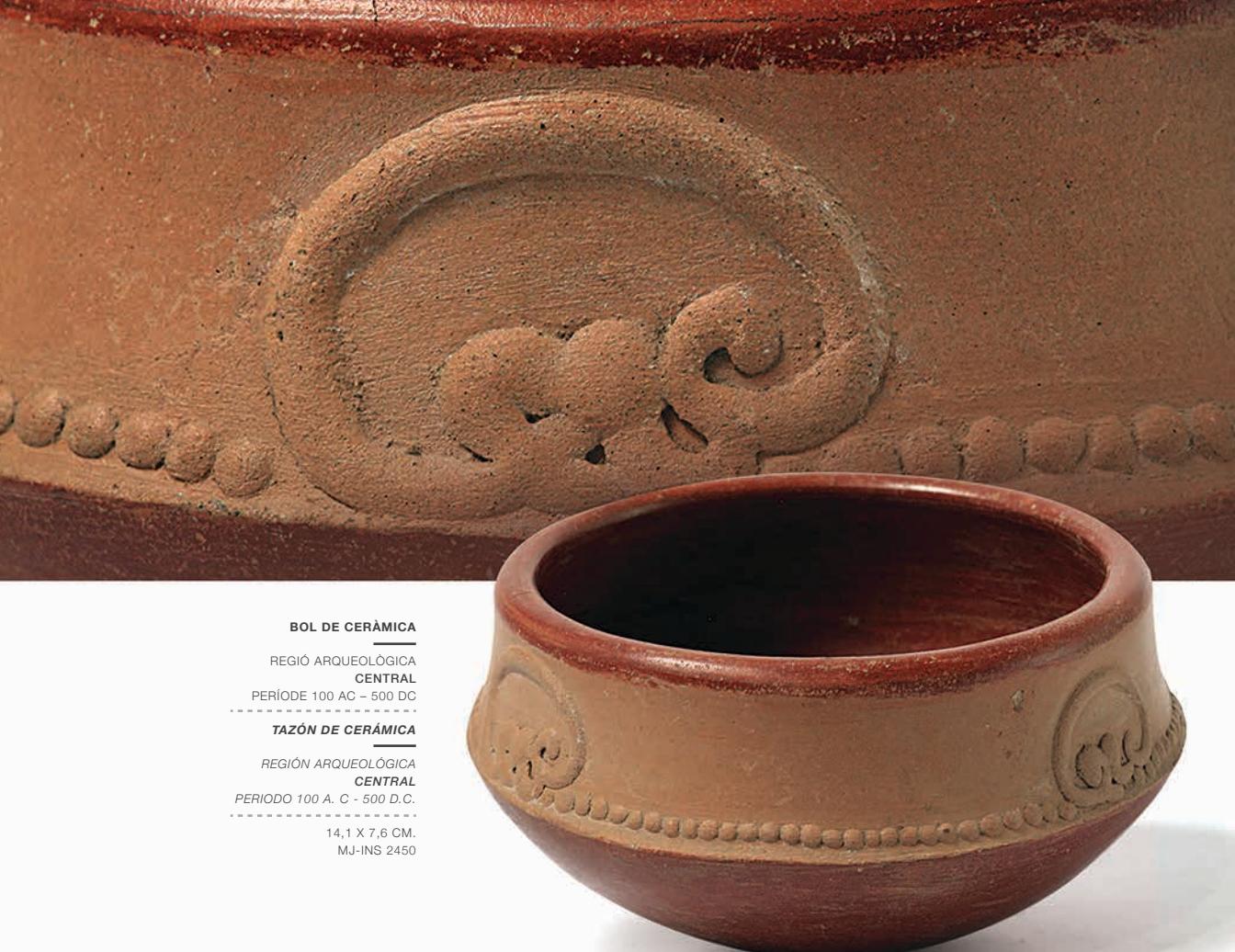
REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya

PERÍODO 800 D.C. - 1000 D.C.

33,6 X 24,4 CM.
MJ-INS 3854

REDIBUJO. JORGE FONSECA, 2018.
TOMADO DE CHAVES Y FONTANA, 1993, PÀG. 59.

BOL DE CERÁMICA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL

PERÍODO 100 AC – 500 DC

TAZÓN DE CERÁMICA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL

PERÍODO 100 A. C - 500 D.C.

14,1 X 7,6 CM.
MJ-INS 2450

TASSA CERÀMICA AMB FIGURA
D'ARMADILLO

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 1000 DC - 1500 DC

TAZÓN CERÁMICO CON FIGURA
DE ARMADILLO

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 1000 D. C - 1 500 D.C.

20,3 X 12,5 CM.
MJ-INS 3229

VAS CERÀMIC AMB SUPORTS EN
FORMA DE PEIXOS

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN CHIRIQUÍ
PERÍODE 800 DC – 1000 DC

**VASJA CERÁMICA CON
SOPORTES DE FIGURA DE PEZ**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN CHIRIQUÍ
PERÍODO 800 D. C - 1 000 D.C.

44,5 X 30,6 CM.
MJ-INS 4913

ELS ARTESANS DEL JADE.

Els artesans de Costa Rica, amb un ampli coneixement del treball de la pedra, es van interessar en el procés tècnic de tallar blocs de jade un cop accediren a aquesta matèria prima gràcies als contactes comercials amb mercaders olmèques i maies. L'ús d'objectes de jade va produir-se entre el 500 aC. i el 800 dC., moment en què la societat va decidir elaborar ornamentals en or.

Les formes, motius i acabats d'aquests objectes, així com també la cosmovisió i creences dels artesans que els fabricaven, els diferencia d'objectes elaborats amb la mateixa matèria prima en altre regions d'Amèrica.

LOS ARTESANOS DEL JADE

Los artesanos de Costa Rica, con un amplio conocimiento del trabajo de la piedra, se interesaron en el proceso técnico de tallar bloques de jade una vez accedieron a esta materia prima gracias a los contactos comerciales con mercaderes olmecas y mayas. El uso de objetos de jade se dio entre el 500 a. C. y hasta el 800 d. C., momento en que la sociedad decidió elaborar adornos en oro.

Las formas, motivos y acabados de estos objetos, así como la cosmovisión y creencias de los artesanos que los fabricaban, los diferencia de objetos elaborados con la misma materia prima en otras regiones de América.

**PENJOLL DE JADE AMB
FIGURA D'AU**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

**COLGANTE DE JADE CON
FIGURA DE AVE**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERIODO 500 A. C - 800 D.C.

33,6 X 24,4 CM.
MJ-INS 3854

**PENJOLL DE JADE AMB FIGURA
HUMANA I DE COCODRILO**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

**COLGANTE DE JADE CON FIGURA
HUMANA Y DE COCODRILLO**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERIODO 500 A. C - 800 D.C.

1,6X 14,5 CM.
MJ-INS 1929

RUTES D'INTERCANVI

La presencia de manufactures de jade mesoamericanes, olmeques i maies en contextos arqueològics de Costa Rica, suggereix l'existència de rutes d'intercanvi comercial i redistribució d'objectes i productes entre els pobles.

RUTAS DE INTERCAMBIO

La presencia de manufacturas en jade mesoamericanas olmecas y mayas en contextos arqueológicos de Costa Rica sugieren rutas de intercambio comercial y redistribución de objetos y productos entre estos pueblos.

28

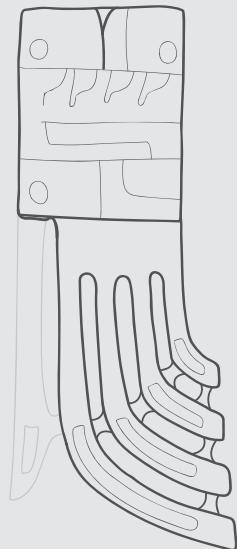
"MA-URPA-ALA" DE JADE
OLMECA SENSE EL DIT
POLZE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 900 AC – 500 AC

"MANO-GARRA-ALA" DE
JADE OLMECA SIN EL DEDO
PULGAR

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 900 A.C. - 500 A.C.

5,1 X 18 CM.
MJ-INS 6727

REDIBUJO. JORGE FONSECA, 2018.

CULLERA DE JADE OLMECA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL

PERÍODO 300 AC - 200 DC

CUCHARA DE JADE
OLMECA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL

PERÍODO 300 A. C - 200 D.C.

5 X 10,3CM.
MJ-INS 5922

VISTES DE PLACA DE JADE
AMB GLIFS MAIES

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERIODE 400 AC – 200 DC

VISTAS DE PLACA DE
JADE CON GLIFOS

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 400 A.C. - 200 D.C.

2,9 X 22,6 CM.
MJ-INS 4442

**DISC DE PISSARRA AMB
GLIFS MAIES**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 800 DC – 1000 DC

**DISCO DE PIZARRA CON
GLIFOS MAYAS**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 800 D.C - 1000 D.C.

DIÀMETRO 22,1 CM.
MJ-INS 6528

REDIBUJO. JORGE FONSECA, 2018.
TOMADO DE DAVID MORA MARÍN, 2013.

LÍDERS ESPIRITUALS

El xaman (home o dona) era el líder espiritual i mitjancer entre la societat i el món dels esperits, i qui, segons les creences de les societats precolombines, tenia el poder de transformar-se en animal mitjançant un estat d'èxtasi que aconseguia amb un cant sagrat, un ball o el consum de substàncies al·lucinògenes.

LÍDERES ESPIRITUALES

El chamán (hombre o mujer) era el líder mediador entre la sociedad y el mundo de los espíritus, y quien, según las creencias de las sociedades precolombinas, tenía el poder de transformarse en animal mediante un estado de éxtasis logrado por el canto sagrado, el baile o el consumo de sustancias alucinógenas.

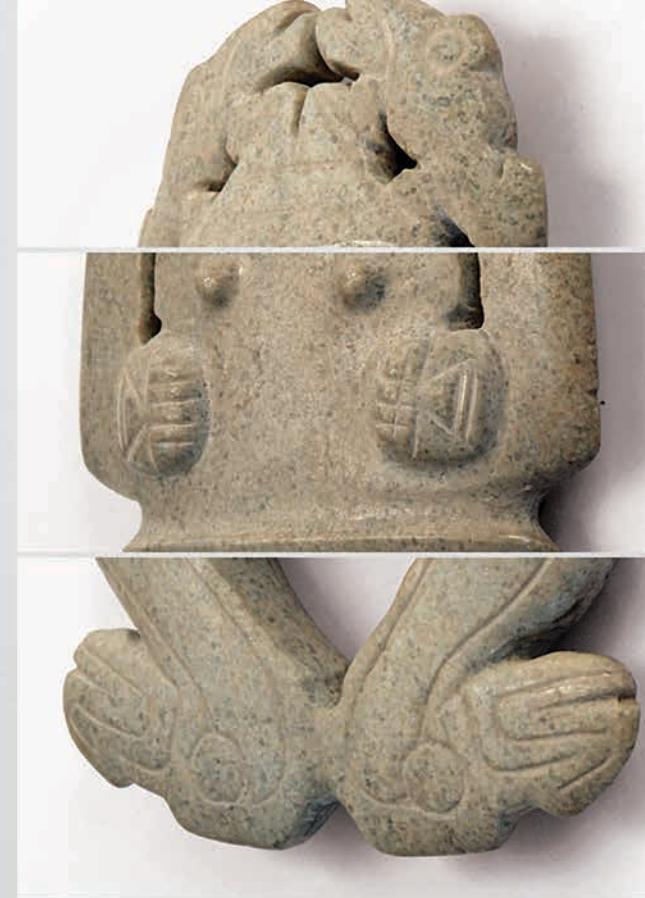
**PENJOLL DE JADE AMB
FIGURA HUMANA**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 500 AC - 800 DC

**COLGANTE DE JADE CON
FIGURA HUMANA**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERIODO 500 A.C - 800 D.C.

5,1X14,5 CM.
MJ-INS 6602

PENJOLL AMB FIGURA
HUMANA

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLGANTE CON FIGURA
HUMANA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C. - 800 D.C.

5 X11,6 CM.
MJ-INS 4507

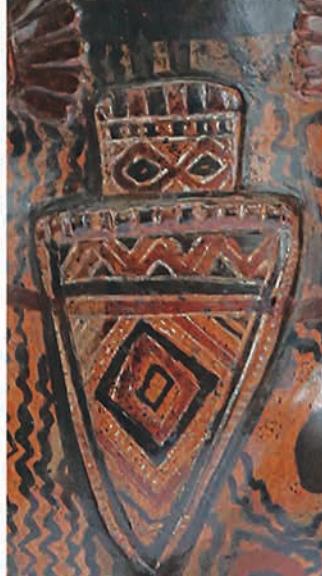

FIGURA CERÀMICA
FEMENINA AMB PINTURA
CORPORAL

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODE 500 – 800 DC

FIGURA CERÀMICA
FEMENINA CON PINTURA
CORPORAL

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 500- 800 D.C.

25,2 X 68 CM.
MJ-INS 3921

**FIGURA CERÁMICA
POLÍCROMA FEMENINA**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 800 DC – 1350 DC

**FIGURA CERÁMICA
POLÍCROMA FEMENINA**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 800 D.C. - 1350 D.C.

8,7 X 17,8 CM.
MJ-INS 4062

IMPLEMENTACIONS RITUALS

Els morters, pistils, paelles, pipes o inhaladors nasals van ser utilitzats per homes i dones xamans per processar, mesclar o transportar substàncies que extreien de les llavors, flors, fongs, tabac, fulles de coca i cacau usades durant les seves meditacions i per la curació dels malalts.

Entre la indumentària ceremonial usada per el xaman, destaquen els instruments sonors, les maces o bastons i les agulles per els rituals d'autosacrifici.

IMPLEMENTOS RITUALES

Los morteros, pistilos, sartenes, pipas o inhaladores nasales fueron usados por hombres y mujeres chamanes para procesar, mezclar o transportar sustancias extraídas de semillas, flores, hongos, tabaco, hojas de coca y cacao utilizadas en sus meditaciones y para la curación de enfermos.

Entre la indumentaria ceremonial usada por el chamán destacan los instrumentos sonoros, las mazas o remates de bastón y las agujas para rituales de autosacrificio.

MAZA CERIMONIAL DE JADE
AMB FIGURA DE GUACAMAYA

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

**MAZA DE JADE
CEREMONIAL CON FIGURA
DE GUACAMAYA**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C. - 800 D.C.

6,5 X 21,5 CM.
MJ-INS 6600

PIPA CERÁMICA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 100 AC – 500 DC

PIPA CERÁMICA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 100 A.C - 500 D.C.

2,7 X 7,6 CM.
MJ-INS 891

INHALADOR NASAL CERÁMICO

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 100 AC – 500 DC

**INHALADOR NASAL
CERÁMICO**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 100 A.C - 500 D.C.

4,4 X 8,2 CM.
MJ-INS 4329

PENJOLL DE JADE AMB
FORMA D'AGULLA O PUNXÓ

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLGANTE DE JADE EN
FORMA DE AGUJA O
PUNZÓN

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 500 A.C - 800 D.C.

0,8 X 11 CM.
MJ-INS 6731

**FIGURA MASCULINA DE ROCA
AMB LES MANS LLIGADES**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CARIBE CENTRAL
PERÍODE 700 DC - 1000 DC

**FIGURA MASCULINA EN ROCA
CON LAS MANOS ATADAS**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CARIBE CENTRAL
PERIODO 700 D.C - 1000 D.C.

9,4 X 17,3 CM.
MJ-INS 6404

VESTIMENTA CERIMONIAL

La vestimenta ceremonial està representada a les figuretes que van equipades amb barrets i màscares, reflex de la vestimenta i ornaments utilitzats en rituals i festivitats. Per decorar els cossos s'utilitzaven orelleres, collarets i pintura aplicada amb segells plans i giratoris.

ATUENDOS CEREMONIALES

El atuendo ceremonial se ve reflejado en las figurillas que van ataviadas con sombreros y máscaras, evidencias del vestido y el adorno utilizados en ritos y festividades. Para decoración corporal se utilizaron orejeras, collares y pintura aplicada con sellos planos y de rodamiento.

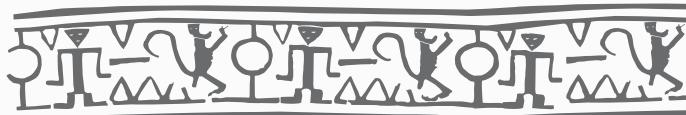
SEGELL CERÀMIC AMB DISSENY
DE FIGURES HUMANES I
ANIMALS

RÈGIO ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERIODE 100 AC – 700 DC

SELLO CERÁMICO CON DISEÑOS
DE FIGURA HUMANA Y ANIMAL

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 100 A.C. - 700 D.C.

3,7 X 6 CM.
MJ-INS 753

RODAMIENTO. LUIS GÓMEZ, 2017.
REDUBUJO. JORGE FONSECA, 2018.

**SESELL CERÀMIC DE
RODAMENT**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 100 AC – 500 DC

**SELLO CERÁMICO DE
RODAMIENTO**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 100 A.C - 500 D.C.

2,3 X 3 CM.
MJ-INS 1035

RODAMIENTO. LUIS GÓMEZ, 2017.
REDUBUJO. JORGE FONSECA, 2018.

PENJOLL DE DENES DE JADE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLLAR DE CUENTAS DE JADE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C - 800 D.C.

61 CM.
MJ-INS 1193

(DILATACIONES) OREJERAS DE JADE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 AC – 800 DC

OREJERAS DE JADE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C - 800 D.C.

2,6X1,9 CM.
MJ-INS 6450

**PINÇA DEPILATÓRIA O
ORNAMENT CORPORAL D'OR**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERIODE 700 DC – 1550 DC

**PINZA DEPILATORIA O ADORNO
CORPORAL EN ORO**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 700 D.C - 1550 D.C.

5,4X5,2 CM.
MJ-INS 2339

REPRESENTACIONS MÍTIQUES

Objectes amb representacions rituals: recreen figures exercint de mitjanceres entre allò natural i allò sobrenatural, éssers humans-mítics que porten màscares o tocats d'animals relacionats amb el món espiritual.

REPRESENTACIONES MÍTICAS

Objetos con representaciones rituales: recrean figuras mediadoras entre lo natural y lo sobrenatural, seres humanos-míticos que llevan máscaras o tocados de animales relacionados con el mundo espiritual.

FIGURA HUMANA AMB MÀSCARA
DE COCODRILO, BARRET I
PENJOLL DE DENES TUBULARS

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 700 – 1100 DC

FIGURA HUMANA CON MÁSCARA
DE COCODRIL, TOCADO Y
COLLAR DE CUENTAS
TUBULARES.

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 700- 1100 D.C.

21X37 CM.
MJ-INS 6399

DENA TUBULAR DE JADE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 - 800 DC

CUENTA TUBULAR EN JADE

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500- 800 D.C.

2,8X22,8 CM.
MJ-INS 4483

**SONALL AMB FIGURA HUMANA
AMB MÀSCARA**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 100 AC – 500 DC

**SONAJERO CON FIGURA
HUMANA LLEVANDO MÁSCARA**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 100 A.C.- 500 D.C.

3,8X11,3 CM.
MJ-INS 710

TRANSFORMACIÓ XAMÀNICA

Dins del món de creences animistes, el xaman tenia el poder de transformar-se en un felí o una serp. Aquest grup d'objectes mostra aquesta qualitat.

TRANSFORMACIÓN CHAMÁNICA

Dentro del mundo de creencias animistas, el chamán tenía el poder de transformarse en ave, felino o en serpiente. Este grupo de objetos muestra esta calidad.

SUPORT CERÀMIC PER L'ENCENS
AMB UNA FIGURA DE JAGUAR DE DOS
CABEZAS

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 500 DC – 1350 DC

INCENSARIO CERÁMICO CON
FIGURA DE JAGUAR DE DOS
CABEZAS

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 500 D.C.- 1350 D.C.

28,7X18,8 CM.
MJ-INS 3210

PENJOLL DE JADE AMB FIGURA
DE FELÍ HUMANITZAT

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLGANTE DE JADE CON FIGURA
DE FELINO HUMANIZADO

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 500 A.C. - 800 D.C.

4,5X10 CM.
MJ-INS 6666

**PENJOLL AMB FIGURA D'UNA AU
ASSENTADA SOBRE DUES SERPS**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA

CENTRAL

PERÍODE 500 AC – 800 DC

**COLGANTE CON FIGURA DE AVE
POSADA SOBRE SERPIENTES**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA

CENTRAL

PERÍODO 500 A.C.- 800 D.C.

2,1X11 CM.

MJ-INS 5956

PENJOLL AMB LA FIGURA D'UNA SERP DE TRES CABEZAS

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC - 800 DC

COLGANTE CON FIGURA DE
SERPIENTE DE TRES CABEZAS

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C.- 800 D.C.

6,8 X 6,5 CM.
MJ-INS 6632

RITUALS DE FERTILITAT

Els rituals d'iniciació a la vida sexual eren activitats importants a la comunitat: els pares o els ancians ensenyaven als joves les normes que el seu clan permetia sobre sexualitat, les danses de festeig i els ensenyaven els seus nous rols com adults.

RITOS DE FERTILIDAD

Los ritos de iniciación a la vida sexual eran actividades importantes en la comunidad, los padres o los ancianos enseñaban a los jóvenes las reglas que el clan permitía sobre sexualidad, las danzas de cortejo y sus nuevos roles como adultos.

**DESTRAL FÀL-LICA DE
CERÀMICA**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 300 DC – 500 DC

FALO-HACHA CERÀMICA

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 300 D.C.- 500 D.C.

7,9 X 25,9 CM.
MJ-INS 6000

**PARELLA DE CERÀMICA
REALITZANT L'ACTE SEXUAL**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 800 DC – 1350 DC

**PAREJA EN CERÁMICA
REALIZANDO EL ACTO SEXUAL**

REGION ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 800 D.C.- 1350 D.C.

20 X 23 CM.
MJ-INS 3931

ESPERITS PROTECTORS

Els esperits protectors eren assignats a cada persona des del moment del seu naixement i podien ser aus com ara l'àguila o el zopilot, o mamífers com el jaguar. Aquests esperits representaven la fertilitat o l'ens que conduïa les ànimes al món dels morts.

ESPÍRITUS PROTECTORES

Los espíritus protectores se asignaban a cada persona desde su nacimiento y podían ser aves como el águila o el zopilote y mamíferos como el jaguar. Estos espíritus representaban la fertilidad o el ente que conducía las almas al mundo de los muertos.

**PENJOLL DE JADE AMB FIGURA
DE ZOPILOT**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

**COLGANTE DE JADE CON FIGURA
DE ZOPILOTE DE DOS CABEZAS**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C.- 800 D.C.

5 X 8 CM.
MJ-INS 6633

**VAS AMB FIGURES DE
ZOPILOT I FELÍ**

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya
PERÍODE 1000 AC – 1350 DC

**VASJA CON FIGURAS DE
ZOPILOTE Y FELINO**

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya
PERÍODO 1000 A.C.- 1350 D.C.

15,5 X 8,8 CM.
MJ-INS 3019

CULTE ALS CAPS-TROFEU

A la tradició cultural de Costa Rica hi ha una àmplia presència de “caps-trofeu” que formen part de rituals de guerra, del culte als avantpassats i de la creença en el més enllà, on el difunt era transportat penjat del bec d'una au o agafat a les urpes d'éssers mítics.

CULTO A LA CABEZA TROFEO

En la tradición cultural de Costa Rica existe una amplia presencia de “cabezas-trofeo” como parte de rituales de guerra, culto a los ancestros y la creencia en el más allá, donde el fallecido era trasladado por un ave en su pico o en las fauces de seres míticos.

PENJOLL AMB FIGURES DE
CAPS-TROFEU

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICoya

PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLGANTE CON FIGURAS DE
CABEZAS TROFEO

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICoya

PERÍODO 500 A.C.- 800 D.C.

5,5 X 6,6 CM.
MJ-INS 1938

CAP DE ROCA VOLCÀNICA AMB
DECORACIÓ FACIAL I PENTINAT

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL

PERÍODE 1000 DC – 1300 DC

CABEZA EN ROCA VOLCÁNICA
CON DECORACIÓN FACIAL Y
PEINADO

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL

PERÍODO 1000 D.C.- 1300 D.C.

9,3 X 12,4 CM.
MJ-INS 3484

ELS PENJOLLS ALATS

Les “plaques alades” semblen imitar el vol d'un ratpenat amb les seves ales esteses. Aquest tipus de penjolls van elaborar-se principalment al Carib de Costa Rica, Panamà, Colòmbia, Veneçuela i les Antilles Menors. Els objectes alats costa-riquenyans emfatitzen la transformació simbòlica de les ales del ratpenat en altres animals com llangardaixos i peixos.

LOS COLGANTES ALADOS

Las placas “aladas” parecen imitar el vuelo del murciélagos con sus alas extendidas. Este tipo de colgantes fueron elaborados principalmente, en el Caribe de Costa Rica, Panamá, Colombia, Venezuela y Antillas Mayores. Los objetos alados costarricenses enfatizan la transformación simbólica de las alas del murciélagos en otros animales como lagartos o peces.

PENJOLL DE JADE AMB LA
FIGURA D'UN RATPENAT AMB
ALES SÀRIES

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
CENTRAL
PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLGANTE DE JADE CON FIGURA
DE MURCIÉLAGO CON SAURIOS
EN LAS ALAS

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
CENTRAL
PERÍODO 500 A.C.- 800 D.C.

2,2 X 15,8 CM.
MJ-INS 1931

PENJOLL DE JADE AMB LA
FIGURA D'UN RATPENAT AMB
ALES DE TAURÓ

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 500 AC – 800 DC

COLGANTE DE JADE CON FIGURA
DE MURCIÉLAGO CON
TIBURONES EN LAS ALAS

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 500 A.C. - 800 D.C.

3 X 15.5 CM.
MJ-INS 6494

VAS CERÀMIC AMB FIGURA
D'HOMME-RATPENAT

REGIÓ ARQUEOLÒGICA
GRAN NICOYA
PERÍODE 300 AC – 500 DC

VASJA CERÁMICA CON FIGURA
DE HOMBRE-MURCIÉLAGO

REGIÓN ARQUEOLÓGICA
GRAN NICOYA
PERÍODO 300 A.C. - 500 D.C.

22,8 X 19,3 CM.
MJ-INS 4870

AGRAÏMENTS

A les persones i entitats que d'una manera o altra han participat en la realització d'aquesta exposició arqueològica, especialment a:

Senyor Luis Guillermo Rivera, President de la Repùblica de Costa Rica.

Senyora Sylvia Durán Salvatierra, Ministra de Cultura i Joventut de Costa Rica.

Senyor Elian Villegas Valverde, President Executiu de l'Instituto Nacional de Seguros de Costa Rica.

Senyora Lucía Fernández, Gerent de l'Instituto Nacional de Seguros de Costa Rica.

Rocío Fernández Salazar, directora del Museo Nacional de Costa Rica.

Marlin Calvo Mora, Leidy Bonilla Vargas i Cleria Ruiz Torres del Departament de Protecció del Patrimoni Nacional de Costa Rica.

Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.

Direcció i funcionariat del Museu d'Arqueologia de Catalunya, en especial al Director Josep Manuel Rueda Torres, a la Carme Rovira Hortalà, a Juan Vicente Muñoz, a Agnès Lupiòn Cortés i a Isabel Moreno Martinez.

Senyor Toni Iglesies i Trias, director de Toni Iglesias Associats.

Institut Ramon Llull.

Francisco Corrales Ulloa, Juan Ignacio Montero, Juan Julio Rojas, Lucas Izturiza, Marjorie Navarro Villalobos, Melanie Wells-Alvarado i Omar Mena.

Museo del Jade y de la Cultura Precolombina
Costado oeste de la Plaza de la Democracia, Avenida
Central, San José, Costa Rica. América Central.
Correu electrònic: museodeljadeins.com
Facebook.Museo del Jade
Telèfon (506) 2521-6610

Museo del Jade y de la Cultura PrecolombinaCostado oeste
de la Plaza de la Democracia, Avenida Central,
San José, Costa Rica. América Central.
Correo electrónico, museodeljadeins.com
Facebook.Museo del Jade
Teléfono (506) 2521-6610